

Філософія

УДК 141.319.8:001.18:316.77

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20600131>

**Цілісність людини в контексті інформаційних впливів:
трансдисциплінарний горизонт осмислення¹**

Теліженко Людмила Вікторівна,

доктор філософських наук, доцент, доцент кафедри
психології, політології та соціокультурних технологій,
Сумський державний університет, м. Суми,
<https://orcid.org/0000-0003-4558-513X>

Набок Марина Миколаївна,

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри
журналістики та філології,
Сумський державний університет, м. Суми,
<https://orcid.org/0000-0001-9422-730X>

Прийнято: 14.05.2026 | Опубліковано: 30.05.2026

***Анотація.** У цій статті обґрунтовується необхідність застосування трансдисциплінарного підходу до розуміння цілісності людини в умовах інформаційних впливів. Стверджується, що вузько дисциплінарний принцип, який традиційно застосовується у вивченні людини в її єдності зі світом, є*

¹Дослідження виконано за підтримки Міністерства освіти і науки України, у межах науково-дослідних робіт «Цілісність людини в умовах інформаційних загроз безпеки життя: трансдисциплінарний підхід», № 0126U001078 та «Національна стійкість як гуманітарний чинник безпекової трансформації України: теорія, історія, сучасність», № 0126U001079.

недостатнім, особливо з огляду на сучасні наукові відкриття та культурно-історичний досвід, накопичений різними народами. Потрібен перехід до вищого рівня рефлексії, що став можливим завдяки трансдисциплінарності як особливому типу наукової парадигми, що виходить за рамки кунівської моделі. **Метою статті** є обґрунтування трансдисциплінарних основ дослідження цілісності людини в контексті інформаційних впливів. **Теоретичною та методологічною базою** дослідження є трансдисциплінарність Басараба Ніколеску, яка через введення концепції Прихованого Третього обґрунтовує постійну та нерозривну єдність суб'єкта та об'єкта пізнання як співіснуючих у спільному полі, що має інформаційну природу та об'єднує їх. У статті робиться **висновок**, що трансдисциплінарність як особливий тип наукової парадигми відкриває новий горизонт для розуміння людини як інформаційної цілісності. Виражена через єдність двох своїх вимірів, позначених відповідно до вимог раціональності як суб'єкт і об'єкт пізнання, цілісність людини одночасно ґрунтується на спільному онтологічному фундаменті, властивому всьому суцільному, – інформації як фундаментальній складовій буття. Відповідно, взаємодія з інформацією формує особистісний світ індивіда, тобто суб'єктивну реальність, яка може існувати у стані відповідності або невідповідності об'єктивній реальності, ідеальному стану світу або реальностям інших людей. Таким чином, фокус трансдисциплінарності охоплює не лише структурно складну цілісність людської істоти, а й суб'єктивну реальність як форму її прояву. У сучасних умовах це забезпечує основу для аналізу як конструктивних, так і деструктивних інформаційних впливів на стан людської цілісності та, як наслідок, для розробки відповідних стратегій її захисту, відновлення та підтримки на рівні як окремої людини, так і суспільства в цілому.

Ключові слова: людська цілісність; трансдисциплінарність; інформація; суб'єктивна реальність; інформаційні впливи.

**Human Integrity in the Context of Information Influences: a
transdisciplinary horizon of understanding**

Liudmyla Telizhenko,

Doctor of Philosophical Sciences,
Associate Professor at the Department of Psychology,
Political Science and Socio-Cultural Technologies,
Sumy State University, Sumy,
<https://orcid.org/0000-0003-4558-513X>.

Maryna Nabok,

Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Journalism and Philology
Sumy State University, Sumy,
<https://orcid.org/0000-0001-9422-730X>

***Abstract.** This article substantiates the necessity of applying a transdisciplinary approach to understanding human integrity under conditions of informational influences. It argues that the narrow disciplinary principle traditionally employed in the study of the human being in its unity with the world is insufficient, particularly in light of both contemporary scientific discoveries and the cultural-historical experience accumulated by different peoples. What is required is a transition to a higher level of reflection made possible by transdisciplinarity as a distinctive type of scientific paradigm that extends beyond the Kuhnian model. **The aim of the article** is to substantiate the transdisciplinary foundations of the study of human integrity in the context of informational influences. The theoretical and methodological basis of the study is Basarab Nicolescu's transdisciplinarity, which, through the introduction of the concept of the Hidden Third, justifies the constant and indissoluble unity of the subject and*

*object of knowledge as coexisting in a common field that has an informational nature and unites them. The article **concludes** that transdisciplinarity as a special type of scientific paradigm opens a new horizon for understanding a person as an informational integrity. Expressed through the unity of its two dimensions, designated in accordance with the requirements of rationality as the subject and object of knowledge, human integrity is simultaneously grounded in a common ontological foundation shared by all that exists – information as a fundamental constituent of being. Accordingly, interaction with information shapes the individual's personal world, that is, subjective reality, which may exist in a state of correspondence or non-correspondence with objective reality, the ideal state of the world, or the realities of others. Thus, the focus of transdisciplinarity encompasses not only the structurally complex integrity of the human being, but also subjective reality as the form of its manifestation. Under contemporary conditions, this provides a basis for analysing both constructive and destructive informational influences on the state of human integrity and, consequently, for developing appropriate strategies for its protection, restoration, and support at the level of both the individual and society as a whole.*

Keywords: *human integrity; transdisciplinarity; information; subjective reality; informational influences.*

Постановка проблеми. У сучасному світі людина постала перед новими викликами, пов'язаними з розвитком інформаційних технологій, вплив яких на її цілісність залишається відкритим питанням. Така ситуація зумовлена не стільки тим, що недостатньо досліджень, присвячених цій темі, скільки відсутністю необхідної парадигмальної бази, яка б дозволила одночасно аналізувати і людину як цілісність, і її нове середовище, до того ж як взаємодіючі.

Проблема полягає в тому, що дослідження людини і світу в межах модерної наукової раціональності відбуваються переважно в рамках окремих

дисциплін, яких сьогодні більше восьми тисяч [1]. Зосереджені насамперед на зовнішніх аспектах буття або власній взаємодії на «стиках» сфер компетенції, що характеризує міждисциплінарність з її тенденцією до оформлення проблем в нові дисципліни, вони розщеплюють людину в багатоманітті її проявів на окремі частини. Як наслідок, цілісність людини, позитивні та негативні зміни в ній зводяться або до окремих її сторін, граней чи модусів, або і взагалі елімінуються, а негативний вплив інформації пов'язується з психофізіологічними обмеженнями чи порушеннями людини, які аналізуються як психологічний або соціальний стрес (психологія), вразливість (соціальна робота), інформаційна втома (соціокультурна проблема), професійне захворювання або вигорання (медицина) [2; 3; 4].

Це суперечить самій сутності людини, цілісність якої не може бути зведена винятково до фізичного тіла та його психофізіологічних процесів. Тому жоден комплекс заходів, спрямованих на відновлення та захист людини від негативних інформаційних впливів, без урахування всієї повноти та цілісності людини, не може бути ефективним. Інформаційна безпека людини є багатопланова, багатокомпонентна та багаторівнева, як і сама цілісність людини, яка постійно потребує підтримування гармонії в ній [5; 6].

Та це означає, що проблемою для сучасної науки є і розуміння інформації, визначень якої існує велика кількість без будь-якої спільної основи для них [7]. Більше того, як доводить Борисенко О. А., в реальній природі існує два види інформації – кібернетична і фізична, які доповнюють одна одну [8]. А також, на його думку, має існувати метафізична інформація або протоінформація, що дає підстави вченому вважати інформацію ідеальною сутністю або Абсолютом [9].

У соціогуманітарній сфері поняття інформації сьогодні переважно розуміється як сукупність знань, відомостей, даних і повідомлень, сформованих та відтворених у суспільстві для характеристик соціальних явищ, процесів або окремих індивідів чи їх груп [10]. Пов'язана з кодуванням

та інтерпретацією в ситуації, що потребує відповіді та певних змін у людині, інформація тут співвідноситься з розумовими процесами [11]. При цьому вона вважається відмінною від природничо-наукової та технічної інформації, носіями якої є сигнали як матеріальні процеси, а не людина. Тому поняття інформації, використовуване науковцями в різних сферах та дисциплінах, з одного боку, для всіх фахівців утворює спільне предметне поле, в межах якого виникає можливість нового осмислення цілісності людини. А, з іншого боку, вузько дисциплінарний принцип осмислення не тільки людини, а вже й інформації замість об'єднання дисциплінарно фрагментованих знань про людину і світ на новій, спільній для них основі, продовжує й далі їх розщеплювати.

Метою статті є обґрунтування трансдисциплінарних засад дослідження цілісності людини в умовах інформаційних впливів.

Теоретичною та водночас методологічною основою цього дослідження є трансдисциплінарний підхід, розроблений Басарабом Ніколеску – сучасним квантовим фізиком, філософом, засновником Міжнародного центру трансдисциплінарних досліджень у Парижі (CIRET) (1987 р.) [12]; автором Декларації Венеціанського симпозіуму ЮНЕСКО 1986 року «Наука і межі знання: пролог нашого культурного минулого», присвяченої подоланню розриву між природничими науками та гуманітарними цінностями [13]; ініціатором першого Всесвітнього конгресу з трансдисциплінарності, проведеного в Португалії 1994 р. (Конвенто да Аррабіда, 2-7 листопада), автором прийнятого Конгресом Маніфесту трансдисциплінарності [14].

Виклад основного матеріалу дослідження. Особливість трансдисциплінарних досліджень, як пояснює Басараб Ніколеску, полягає в тому, що вони відбуваються «між дисциплінами, в різних дисциплінах, а також за межами всіх наукових дисциплін» [15]. Це стає можливим тому, що трансдисциплінарність, на відміну від домодерних та модерних уявлень про

людину і світ, які або занурювали суб'єкт в об'єкт, або їх повністю розділяли, розглядає їх у постійній єдності. Спираючись на теорію хаосу, квантову фізику та теорію складності, трансдисциплінарність доводить нерозривну єдність людини, що пізнає, та світу, що пізнається, на більш глибокому фундаментальному рівні, пов'язаному з інформацією. Як вважає Басараб Ніколеску, суб'єкт і об'єкт перебувають у спільному для них полі – «Прихованому Третьому» (Hidden Third), яке їх об'єднує та робить взаємочутливими, оскільки має спільну з ними інформаційну природу [16; 17]. Інформація природна (об'єкта) та інформація духовна (суб'єкта) взаємодіють між собою через включену в них і водночас природно близьку їм третю сторону [17].

Зазначимо, що подібне до трансдисциплінарного уявлення про причини єдності людини і світу, які й визначають характер її цілісності, для культури й науки не є новим. У релігії воно близьке до відомих ідей Бога, Духа, Пуруша як першопричин єдності світу; в науці – світового духу (Г. Гегель), ноосфери (В. Вернадський), Духа (М. Планк), інформаційного континууму (Д. Бом) і т. д. Сьогодні воно активно підтримується вченими природничих наук. Наприклад, Лучано Флоріді, засновник філософії інформації, вважає, що інформація є основою інфосфери – інформаційної реальності, в якій існує і з якою з'єднана кожна окрема особистість [18]. При цьому Флоріді стверджує, що кожна людина є не лише біологічною чи соціальною істотою, а й інформаційним організмом, що спільно з іншими людьми проживає в глобальному інформаційному середовищі – інфосфері. На думку вченого, це змінює саме розуміння людини, даючи підстави вважати її *інформаційною сутністю* [там же].

Водночас Бернардо Каструп, представник сучасної інформаційної інженерії, який активно використовує поняття інформації для опису співвідношення свідомості, психіки та фізичного світу, основою єдності людини зі світом вважає ментальний Всесвіт [19]. Перебуваючи в середині

нього, людина конструює суб'єктивну ментальну реальність, репрезентуючи відповідне середовище.

Це дає підстави стверджувати, що трансдисциплінарність у концептуалізації Басараба Ніколеску оформлює такі знання та ідеї в новий тип наукової парадигми, відмінний від кунівського розуміння, оскільки передбачає не лише трансформацію окремих дисциплінарних матриць, а й одночасне подолання дисциплінарних меж як таких.

Таке уявлення про наявність фундаментального рівня як основи єдності людини зі світом, інакше, людини як суб'єкта пізнання та всіх її умов як об'єкта пізнання, пов'язаного з інформацією, принципово змінює і межі людини, які не можуть бути зведеними ні до її фізичного тіла, ні до виключно зовнішніх умов її буття. Як витікає з трансдисциплінарної логіки, яку обґрунтовує Басараб Ніколеску, для самої особистості вони тепер мають співвідноситися з межами реальності, яку вона конструює як частина єдиного світу, з якою вона як цілісність перебуває у постійному взаємозв'язку [16].

З огляду на це цілісність людини, яка включена те тільки в природне та соціокультурне середовище, а разом з ними і в Приховане Третє, завжди представлена трьома її рівнями: внутрішній світ, зовнішній світ та інформаційне середовище (Приховане Третє) [17]. Саме в їх взаємодії й конститується цілісність людини зі своєю суб'єктивною реальністю, вибудованою на перетині цих світів, не відповідною Реальності всього світу як єдності. Адже Реальність як багаторівнева структура, що не зводиться ані до субстанції, ані до сукупності емпіричних даностей, не є лише тим, з чим ми стикаємося, а має власну участь у структурі буття та включає транссуб'єктивний вимір, який не підлягає повному людському контролю [17]. Тому між реальністю суб'єкта і Реальністю як такою завжди є невідповідність, яку можна охарактеризувати як невідповідність між знанням і буттям.

У цьому сенсі цілісність людини, яка в ній представлена як її власна реальність, набуває не лише онтологічних ознак, основи присутності людини в світі, а і причини можливості набуття нею знань та відповідного розвитку. Тобто, з трансдисциплінарної точки зору знання перестає бути лише інструментом опису; воно здатне перетворюватися на розуміння. Як злиття знання та буття (повна їх відповідність), розуміння пов'язане з нелінійними переходами до нових рівнів реальності, означаючи розвиток самої цілісності особистості. Мається на увазі, що особистість здатна не лише змінювати суб'єктивну реальність, а й виходити за її межі, сприймаючи єдність трьох світів у їх ідеальному та фізично репрезентованому станах, стаючи тим самим громадянином Всесвіту.

Сам факт такої особливості людини, історично підтверджений культурними текстами та духовними практиками різних народів, Басарабу Ніколеску дає підстави стверджувати, що «ми стоїмо на порозі справжнього Нового Відродження, яке вимагає нової космомодерної свідомості», здатної подолати онтологічне, логічне та епістемологічне варварство – «великі планетарні виклики нашого століття», пов'язані з трансгуманізмом, пантероризмом та антропоценом[20, 14–18].

Проте структурно складна динамічна цілісність людини в умовах негативних інформаційних впливів, пов'язаних не лише з подіями в суспільстві та світі, що викликають інформаційних стрес, а і з розвитком інформаційних технологій, стає особливим полем боротьби за майбутнє людства. Адже інформація перестає бути лише засобом комунікації, вона стає ще й онтологічним чинником впливу на людську цілісність. Її кількість, якість, характер, як і розуміння людиною самої себе потенційно безмежною, набувають особливої сили. Як зазначив Юваль Ной Харарі у своєму виступі на сесії «Як вижити у XXI столітті» під час щорічного засідання Економічного форуму в Давосі, інформація сьогодні стає ключовим ресурсом, оскільки завдяки поєднанню біологічного знання, обчислювальної

потужності та великих масивів даних стає можливим прогнозувати й моделювати людську поведінку [21]. «Чому дані такі важливі? – запитує він. – Вони важливі, тому що ми досягли точки, коли можемо зламувати не лише комп'ютери, ми можемо зламувати людей та інші організми. ...Люди тепер є тваринами, яких можна зламувати» [там же].

Врешті-решт, норми та ціннісні орієнтири, які задаються людині суспільством як умова та вектор її розвитку, які в ідеалі, як зазначалося вище, повинні вести її до самоперевершення та виходу на нові, більш високі рівні буття, здатні викликати в ній протилежні за значимістю процеси, – виконувати дисгармонізуючу роль, ослаблюючи взаємоузгодження та розвиток сторін її буття.

Висновки. Отже, трансдисциплінарність як особливий тип наукової парадигми, що виходить за межі кунівської моделі, відкриває новий горизонт осмислення людини як цілісності. Виражена через єдність двох її вимірів, означених відповідно до вимог раціональності як суб'єкт і об'єкт пізнання, цілісність людини водночас ґрунтується на спільній для всього сущого онтологічній основі – інформації як фундаментальному складнику буття. Саме взаємодія з інформацією формує особистісний світ людини – її суб'єктивну реальність, яка може перебувати у стані відповідності або невідповідності об'єктивній реальності, ідеальному стану світу чи реальності інших людей. У полі зору трансдисциплінарності постає, таким чином, не лише структурно складна цілісність людини, а й суб'єктивна реальність як форма її прояву. У сучасних умовах це відкриває можливість аналізувати як конструктивні, так і деструктивні інформаційні впливи на стан людської цілісності, а відтак – вибудовувати відповідні стратегії її захисту, відновлення та підтримки на рівні як окремої особистості, так і суспільства загалом.

Список використаних джерел:

1. Nicolescu B. Methodology of transdisciplinarity – levels of reality, logic of the included middle and complexity // *Transdisciplinary Journal of Engineering & Science*. 2010. Vol. 1, No. 1. P. 19–38.
2. Когут О. О. Матриця розвитку стресостійкості особистості // *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія»*. 2021. № 12. С. 108–113. DOI: 10.25264/2415-7384-2021-12-108-113.
3. Кундеревич О. В., Литвин А. В. Соціальний стрес: теоретичні підходи до розуміння поняття // *Обрії друкарства*. 2023. № 1(13). С. 101–112. DOI: 10.20535/2522-1078.2023.1(13).287527.
4. Nikitenko V., Ryzhova I., Shapurov O., Kovalova O., Falko N., Kozar Y. Humanitarian measures to understand the problems of the physical and psychological integrity of the human personality in conditions of war // *CuestionesPolíticas*. 2022. Vol. 40, No. 74. P. 673–685. DOI: 10.46398/cuestpol.4074.37.
5. Воропаєва Т., Авер'янова Н. Система інформаційної безпеки України в умовах російсько-української війни // *Collection of Scientific Papers «SCIENTIA»*. Vilnius, 2024. С. 39–44.
6. Di Fabio A., Tsuda A. The psychology of harmony and harmonization: advancing the perspectives for the psychology of sustainability and sustainable development // *Sustainability*. 2018. Vol. 10, No. 12. P. 1–15.
7. Floridi L. What is the philosophy of information? // *Metaphilosophy*. 2002. Vol. 33, No. 1–2. P. 123–145.
8. Борисенко О. А. *Природа інформації*. Суми : СумДУ, 2006. 216 с.
9. Borysenko O. Information in nature // *Grail of Science*. 2024. No. 42.
10. Floridi L. *The Ethics of Artificial Intelligence: Principles, Challenges, and Opportunities*. Oxford : Oxford University Press, 2023.

11. Ziv Y., Hadad B. S. Understanding the mental roots of social perceptions and behaviors: an integrated information processing perspective // *Heliyon*. 2021. Vol. 7, No. 2. DOI: 10.1016/j.heliyon.2021.e06168.
12. International Center for Transdisciplinary Research. Міжнародний центр трансдисциплінарних досліджень та студій. URL: <https://ciret-transdisciplinarity.org> (дата звернення: 24.03.2026).
13. Декларація симпозіуму ЮНЕСКО «Наука і межі знання: пролог нашого культурного минулого». Венеція, 1986. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000068172> (дата звернення: 24.03.2026).
14. Nicolescu B. *Manifesto of Transdisciplinarity*. Albany :State University of New York Press, 2002.
15. Nicolescu B. Transdisciplinarity: past, present and future // *Moving Worldviews* / ed. by B. Haverkort, C. Reijntjes. Leusden : COMPAS Editions, 2006. P. 142–166.
16. Nicolescu B. Transdisciplinarity: the hidden third, between the subject and the object // *Human and Social Studies*. 2012. Vol. 1, No. 1. P. 13–28. DOI: 10.2478/v10317-012-0002-5.
17. Nicolescu B. The hidden third as the unifier of natural and spiritual information // *Cybernetics and Human Knowing*. 2015. Vol. 22. P. 91–99.
18. Floridi L., Nobre A. C. Anthropomorphising machines and computerising minds: the crosswiring of languages between artificial intelligence and brain & cognitive sciences // *Minds and Machines*. 2024. Vol. 34, Art. 5. DOI: 10.1007/s11023-024-09670-4.
19. Kastrup B. *The Idea of the World: A Multi-Disciplinary Argument for the Mental Nature of Reality*. Alresford : John Hunt Publishing, 2019. 312 p.
20. Nicolescu B. Transdisciplinaridade: umaesperança para a humanidade // *Transdisciplinaridade e educação do futuro*. 2019. P. 13–18.

21. Harari Yu. N. How to Survive the 21st Century [Electronic resource] / Yuval Noah Harari // World Economic Forum Annual Meeting 2020. Davos-Klosters, Switzerland, 23 January 2020. – Access mode: World Economic Forum video page (date of access: 25.03.2026).